

Begeleiding smaakontwikkeling: weg met de valkuilen en drempels.

1 november 2002

Auteur: Joop Dirksen

Volume: 32

Nummer: 2

Pagina's: 47-56

Documenten

- [vonk_jrg32_025.pdf](#)

begeleiding smaakontwikkeling weg met de valkuilen en drempels joop dirksen nu steeds explicieter in het literatuuronderwijs wordt gesproken over smaakontwikkeling als doelstelling is het zinnig om wat dieper in te gaan op wat dat dan zou moeten inhouden en hoe die doelstelling te bereiken valt in eerdere artikelen ben ik al ingegaan op het verschijnsel smaak en op de argumentatie van een waardeoordeel over boeken dirksen 1996 2000 dit artikel 1 beoogt een nadere uitwerking te zijn daarvan achtereenvolgens wil ik ingaan op vragen als uit welke componenten ten is smaak eigenlijk opgebouwd hoe valt smaak te ontwikkelen te beïnvloeden wat is de rol wat zijn de mogelijkheden van de leraar in dit proces persoonlijke smaak lezer bevredigd wordt en de schurk werd gestraft en de held kreeg de verdiende r kunnen mijns inziens in smaak een beloning en of een gevoel effect wordt aantal aspecten onderscheiden worden bereikt en ze leefden nog lang en geluk smaak heeft universele kanten een kig dus met een gesloten happy ending tijdgebonden aspect de peergroep de spanning bestaat uit het opbouwen van heeft een invloed en vanzelfsprekend de nieuwsgierigheid naar de afloop van spelen individuele aspecten een rol acties zal onze held erin slagen om op tijd samen vormen ze iemands persoonlijke te zijn om de jonkvrouw te redden uit de smaak handen van de schurk de personen zijn min of meer eendimensionaal goed of universele aspecten slecht identificatie is dus gemakkelijk ongetwijfeld is dit patroon vanuit de alge zoals er bij de ongeschoolde kijker een mene literatuurwetenschap nog veel verder soon vanzelfsprekende waardering bestaat te preciseren voor het bekende in vele duizendtallen ver spreide schilderij van het huilende jongetje de tijdsgeest met de grote traan biggelend over zijn wan getje als herkenbaar en een ondubbel vanuit zoiets vaags als de tijdsgeest de zinnige emotie oproepend zo is er bij de literatuur van onze tijd en onze maatschap ongeschoolde verhalenconsument een van pij zijn ook wat smaakaspecten te genere zelfsprekende waardering te constateren ren onze voorkeur gaat bijvoorbeeld uit voor een

verhaal met als grondvorm een naar een min of meer psychologisch getinte chronologische weergave van gebeurtenis roman eerder dan naar een smakelijk versen met een jongere als hoofdpersoon teld verhaal dit in tegenstelling bijvoorbeeld waarbij het rechtvaardigheidsgevoel van de tot de voorkeur van de amerikaan die dui nov dec 2002 nummer 2 32e jaargang mit delijk wel meer kiest voor het anekdotische de persoonlijkheid in de literatuur het laatste aspect van smaak is de per de peergroup soonlijkheid wie je bent wat je bent bein vloedt wat je can smaak hebt man of de peergroup schrijft ons het een en ander vrouw jong of oud groen als gras of door voor op het gebied van smaak wie in een de wol geverfd het zijn zaken die meespe groep van degelijke cultureel verantwoorde len als je gaat analyseren wat je mooi leuk lieden u en ik dus geaccepteerd wil blij boeiend interessant vindt en wat niet er ven worden kan zich geen uitspraken per valt nog verder in te zoomen op die per mitteren als eigenlijk lees ik het liefst porno soonlijkheid maar dan wel van die keiharde en een roman van konsalik kan ik ook al niet met norman holland 1975 1988 psycholo droge ogen lezen maar mulisch daar kom gisch geschoold literatuurtheoreticus stelt ik niet doorheen zo zal in veel peergroups dat in de manier waarop iemand omgaat van jongeren van nu literatuur sowieso een met literatuur reageert op gelezen teksten lage status hebben je opent daar dus niet of teksten schrijft herkenbaar is hoe hij de het gesprek met ik heb gisteren de hele verschillende ontwikkelingsfasen is doorge avond in de nieuwe roman van renate komen in welke fasen hij problemen heeft dorrestein zitten lezen gehad cleukjes heeft opgelopen leders een uitspraak als boek x eigenheid is weer te geven in wat holland is nog wel aardig dat is noemt het identiteitsthema het persoonlijk man of vrouw jong een en al sex zal in veel ke basisverhaal van die persoon dat zijn of oud groen als groepen w61 kunnen een hele handelen en gedrag kleurt de manier gras of door de uitspraak als boek x waarop de betrokkene varieert op dat iden wol geverfd het heeft me werkelijk tot tra titeitsthema laat zien welke levensfasen de zijn zaken die nen geroerd zo gevoelig persoon niet helemaal harmonieus heeft meespelen als je is het geschreven is afgerond gaat analyseren helaas slechts mogelijk in wat je mooi leuk een zeer beperkt aantal holland licht dat toe door te stellen dat boeiend jongerengroepjes het lezen een snort regressie is een opgaan in interessant vindt verschijnsel smaak speelt een wereld waarbij we en wat niet zich daar veel meer of op een deel van onze het vlak van film en vooral wakende persoonlijkheid ons verleden met zijn ervaringen en muziek en ook daar zal opgeven we versmelten gelden dat je je onmiddell met een persoon in een wensen en angsten lijk buiten de groep plaatst verhaalwereld een deel evert een voorkeur als je serieus aandraagt dat je muzikale van onze persoonlijkheid op voor sommige smaak vooral ligt bij om wat nederlandse blijft waakzaam dat is het fantasietypen en voorbeelden te noemen vader abraham deel dat ingrijpt als bij een afkeer van andere of bzn maar ook de opmerking dat je favo voorbeeld de griezelfilm riete muziek mozarts ave verum in de uit te griezelig wordt en we voering van von karajan is zal je in de zwetend tegen onszelf meeste jongerengroepen in 66n klap type zeggen dat het maar film is we gaan niet ren als mafkees buitenstaander zomaar in elke fantasie mee ons verleden 32e jaargang nummer 2 nov dec 2002 17 met zijn ervaringen en wensen

en angsten ontwikkeling als fictieconsument beschrijft evert een voorkeur op voor sommige fantasieën vanaf de vroege kindertijd verhaaltjes sietypen en een afkeer van andere voor het slapen gaan tot nu toe de sommige fantasieverhalen sluiten precies bespreking van positieve en negatieve heraan bij onze favoriete fantasieën en bij inneringen en ervaringen rondom verhaal andere blokkeert onze fantasie onmiddellijk tjes maakt meestal heel helder voor zowel een vaak gehoorde reactie op een ietwat de schrijvende leerling als de leraar waarom schokkend verhaal is dat kan ik me niet de leerling al of niet een liefhebber is van voorstellen bedoeld wordt dat wil ik me lezen anderzijds kan de leerling op grond niet voorstellen want het is te pijnlijk van de verhalen in allerlei vorm ook strips films tv series die hij zich uit zijn fictieverle een leuke oefening voor een regenachtige den herinnert als erg mooi of juist tegenvol zondagmiddag is enerzijds het proberen te lend komen tot het maken van twee lijstjes formuleren van je eigen identiteitsthema ik houd van verhalen die en ik houd niet wat is de kern van je persoon je angst om van verhalen die in de steek gelaten te worden door je moeder je onstuitbare drang om gezien te worden hierbij komt argumentatieleer goed van den door je vader de wens om mensen te pas dat domein kan niet alleen ingezet binden en anderzijds het opsporen van je worden bij leesvaardigheid en het analyse eigen fantasiegrenzen bij welke onderwerpen van de structuur van een geschreven pen komt een vaag gevoel van onbehagen betoog maar ook bij het zelf schrijven van opzetten waar wil je niet verder over door een betoog of het voorbereiden van een fantaseren in dit kader is een interessant betogende spreekbeurt is het zaak om de aspect het adagium van de psychoanaly leerling aan te leren om een compleet arguse wat men het meest vreest vindt men mentatieschema op te zetten zo n com het meest fascinerend denk aan de men pleet schema omvat behalve stelling en sen die vaak letterlijk met de handen voor argumenten bij ieder argument ook de war hun ogen proberen te zien wat ze als walge rant ofwel het verborgen of verzwegen lijk ervaren hoe groter je afkeer van een argument of de verzwegen vooronderstel bepaald verschijnsel gedrag of type per ling die warrant is erg belangrijk bij het soon hoe heviger diep in je de behoefte beargumenteren van je reactie op een lite om er op een of andere wijze mee geconraire tekst zo heb ik proberen aan te tonen fronteed te worden in dirksen 2000 smaakontwikkeling als onderwijs leertaak willen we de smaakontwikkeling van de leerling bevorderen dan moeten leerling en leraar die smaak zo concreet mogelijk ken nen een middel daartoe is de leesautobiografie een goede start van het literatuuron derwijs daarin kan de leerling zijn nov dec 2002 nummer 2 32e jaargang de warrant een mening hoort te worden onderbouwd met argumenten argumenten op hun beurt steunen op wat we warrants noemen of verborgen argumenten of verzwegen vooronderstellingen de mededeling aneke voelt zich goed want ze heeft haar rode blouse aan wordt pas geloofwaardig als de warrant wordt geformuleerd ze zegt altijd dat ze alleen maar rode kleren draagt als ze lekker in haar vel steekt een leerling die stelt du boek is een meesterwerk want dat staat op de flaptekst heeft als warrant waarschijnlijk zoiets als a pes wat gedrukt staat is wciar in een discussie over een boek kan de een stellen ik vind dit boek geslaagd want het heeft een prachtige structuur terwijl de ander kan antwoorden met ik

vind dit boek mislukt want de personages zijn ongeloofwaardig op basis van de warrant achter hun uitspraken respectievelijk iets als boeken zijn mooi als ze een goede structuur hebben tegenover boeken zijn mooi als de personages realistisch zijn weergegeven kan een discussie volgen over de volgorde van de criteria waarmee iemand kwaliteit meet immers een gesprek over een boek dat niet als de leraar de leerlingen in de voorberei verder gaat dan de uitwisseling van de ding op het schrijven van de leesautobio argumenten om dat boek al of niet mooi te grafie eerst eens laat praten over wat hun vinden lijkt vaak op het vergelijken van zoal is bijgebleven aan mooie verhalen appels met peren ik vind het boek mooi boeken films en van welke soorten verha omdat het zo realistisch is tegenover ik len ze niet houden dan zullen ze redelijk vind het boek niet mooi want de vertelwijze makkelijk in staat blijken om daaruit te des scheidt afstand boeiender wordt het als de tilleren wat hun literatuuropvattingen zijn warrants geformuleerd gaan worden want via de boven genoemde lijstjes ik houd van dan ontstaat zicht op de literatuuropvatting boeken die en ik houd niet van boeken van de betrokkenen een boek is goed als die te denken valt hierbij aan vorm en het realistisch is tegenover een boek is inhoudskenmerken bijvoorbeeld goed als ik door de gekozen vertelinstantie me gemakkelijk kan inleven ik houd van boeken ik houd niet van boeken over oorlog uit het verleden of uit de toekomst die goed aflopen met een open einde over leeftijdgenoten met meerdere verhaallijnen met een heldere tijdslijn 32e jaargang nummer 2 nov dec 2002 die lijstjes maker de leraar enerzijds duidende lezers als een storende factor lijkt wat hij in de begeleiding van de boeken ervaren keuze aan de individuele 4 het voorkomen van meerdere verhaallij leerling wel en niet moeten door elkaar werkt vaak frustrerend wa die leesautobio aanraden maar ook wat 5 de complexiteit van de thematiek levert grafieen weet de de leerlingen zoal aan nogal bens moeilijkheden op leraar dus wat hij via verhaaleigenschappen 6 complexere karakters tot onsympa klassikale activi en kenmerken als moei thieke hoofdpersonen toe kunnen zor teiten moet gaan lijkt ervaren waar ze op gen voor het afhaken van beginnende aanpakken en waar vastlopen via die lees lezers hij bij de individuele autobiografieen weet de 7 morele kwesties kunnen leiden tot het begeleiding van leraar dus wat hij via afhaken van de beginnende lezer leerlingen op moet klassikale activiteiten letten moet gaan aanpakken een nadere toelichting bij elk van boven en waar hij bij de indivi staande valkuilen c q drempels duele begeleiding van leerlingen op moet letten immers als veel vertelwijze leerlingen dezelfde complicerende factoren noemen op hun ik houd niet van lijstje in veel romans struikelen onervaren lezers ligt het voor de hand om daar klassikaal dus ook veel leerlingen over de vraag uit aandacht aan te besteden wiens perspectief op een bepaald moment verteld wordt dat speelt bijvoorbeeld bij een sterke man van renate dorrestein waar elk valkuilen en drempels hoofdstuk door de ogen van een andere verhaalfiguur wordt verteld en het kost dus even tijd om door te krijgen wie er nu eigen order complicerende factoren versta ik dan lijkt aan het woord is bij de grot van tim zo ongeveer alles wat de leerling noemt als krablo6 een soortgelijk probleem daar komt eigenschappen kenmerken die zijn leesple ook nog het tijdsverloop het leesplezier zier in de weg staan grofweg kan gesteld bedreigen heel moeilijk ook is het verschui worden dat

in principe alles wat afwijkt van het perspectief in een op zich goed de eigenschappen van het boven als uni leesbaar boek als Lisa S. Adem van Glastra verzeel betitelde verhaaltipe de moeite van van loon besproken zou moeten worden het bespreken waard is te denken valt bij wat de functie het effect is van deze verwar voorbeeld aan ring scheppende vertelwijze dat is overigens bij zo ongeveer elk probleem in de hier 1 complicaties rondom de vertelwijze voorgestelde aanpak bij het presenteren wisseling van perspectief een onbe van kennis van de verhaalstructuur is het trouwbaar perspectief natuurlijk essentieel om te later zien wat de 2 de tijdsvolgorde afwijkingen van de werking is van die structuuraspecten pas chronologische volgorde scheppen als kennis van de verhaalstructuur leidt tot voor veel beginnende lezers verwarring inzicht in de werking de functie en vervol b v tijdssprongen flashbacks gens geïntegreerd wordt in de beleving van 3 de afloop van een verhaal een open een verhaal is er sprake van literaire compe einde wordt zelfs al door veel begin tentie zo valt te stellen nov dec 2002 nummer 2 32e jaargang 111 in het algemeen is het gebruik van korte zjn veel leerlingen geneigd om mee te gaan verhalen in de klas een prima manier om in de gepresenteerde kijk op de werkelijk leerlingen literair com heid niet de man is blijkaar schuld aan het petent te maken mislukken van de relatie maar de vrouw in immers aan de hand elke klas van zestien zeventienjarigen voor pas als kennis van van door alle leerlingen wie dit verhaal een aardige oefening is zit de verhaastructuur gelezen en door hen in ten er gelukkig altijd wel enkele leerlingen leidt tot inzicht in een leesverslag uitge die hun klasgenoten erop wijzen dat de de werking de werkte korte verhalen waarheid waarschijnlijk in het midden ligt functie en vervol valt zo ongeveer alles de leraar hoeft dan alleen nog maar even gens geïntegreerd te demonstreren wat door te gaan op de aangetoonde effecten wordt in de leerlingen bij hun zelf van de vertelwijze te laten zien hoezeer een beleving van een standig lezen van auteur door de vorm van zijn verhaal zijn verhaal is er romans aan valkuilen lezers weet te manipuleren sprake van literaire en drempels kunnen competentie tegenkomen een aar tijdsvolgorde dig verhaal om het effect van een onduide tijdssprongen zijn vaak problematisch lijke vertelwijze aan te tonen is scheiding zeker overgangen terug in de tijd dat turks van kees van kooten uit de bundel fruit begint halverwege de verhaalontwikke modernismen al lezend ervaart elke lezer lingen valt sommige onervaren lezers niet vroeger of later de verwarring wie vertelt dit eens op en als het hen dan opvalt weten verhaal nu eigenlijk en de verrassing als ze niet echt raad met de logica daarvan dat min of meer ineens tot de lezer door pas door fabel en sujet naast elkaar te laten dringt is een van de bedoelde effecten bij zetten is duidelijk te maken dat de door dit verhaal zo mag je veronderstellen zo wolkers gekozen volgorde veel meer bena valt aan te tonen dat verwarring die uitein drukt hoe intens de liefde was van de ik de delijk wordt opgelost en zelfs verwarring hevigheid van de geestelijke en lichamelijke die in sommige opzichten kan blijven aftakeling waar de lezer meteen in het begin bestaan uiteindelijk een positief effect kan van het verhaal op indringende wijze mee hebben op de lezer de bevredigende erva geconfronteerd wordt toont hoe sterk de ik ring dat je het raadsel hebt ontcijferd of de door de mislukking van de relatie geraakt is herkenning van en het meeleven in iemands je moet

wel ontzettend veel van iemand gevoel van chaos en verwarring bij een cri gehouden hebben om in een z6 diepe sissituatie geestelijke en lichamelijke crisis te vervallen als die partner wag is in het verhaal de breuk van mensje van keulen uit haar bundel allemaal tranen ook in het al eerder genoemde boek van staat een mislukt huwelijk centraal in het krabb6 de grot is de reeks tijdssprongen eerste gedeelte krijgt de lezer de visie van voor veel onervaren lezers een probleem de vrouw en haar moeder te horen en vrij ook hier is het nuttig om de fabel te laten wel iedere leerling neemt klakkeloos aan dat opschrijven om grip te krijgen op de volgor wat ze vertellen klopt in het tweede deel de van de gebeurtenissen vervolgens is het van het verhaal krijgt de man echter alle natuurlijk een voor de hand liggende vraag ruimte voor zijn kijk op de relatie en weer wat het effect is van de volgorde die krabbe 32e jaargang nummer 2 nov dec 2002 gekozen heeft een gebruikelijke vraag van vrouw middenin een overspelige activiteit leerlingen is immers waarom vertelt de zal aantreffen maar donkers weet die ver schrijver het niet gew6on wachtingen in een halfopen einde aardig te doorbreken een verhaal waarmee ook de een aardig min of meer kart verhaal om werking van het open einde aardig te leerlingen de functie van een onduidelijk demonstreren is en ook de effecten van tijdsverloop te laten ervaren is de meisjes wisselende vertellers is call me superbade van de suikerwerkfabriek van tessa de lao uit de bundel de daad van joris moens het uit haar gelijknamige debuutbundel de ver verhaal heeft incest als thema en breekt of telster in dat verhaal springt van de hak op op het moment dat de meeste lezers erg de tak herinneringen uit allerlei fasen van nieuwsgierig zijn geworden naar de verdere haar jonge even komen door elkaar heen ontwikkelingen in het gezin wat is er op en worden afgewisseld met stukjes gebeurd en wat gaat er nu verder gebeu heden als de situatie waarin ze bevindt ren langzaam duidelijk wordt blijkt ook meteen waarom het verhaal zo rommelig gepre meerdere verhaallijnen senteerd wordt ze verkeert in een toestand van grote verwarring en iedere leerling zal een verhaal met duidelijk verschillende ver snappen dat je op zo n moment niet alles haallijnen levert sours problemen op de helder op een rijtje hebt simpele mededeling dat wanneer er na elkaar verschillende verhaallijnen gepresen afloop van een verhaal teerd worden het logisch is dat die ergens elkaar zullen gaan raken werkt vaak al als een open einde is voor veel beginnende voldoende drempelverlagend een toch erg lezers al vaak een drempel ze willen een eenvoudig en zeer populair verhaal als het duidelijke liefst gelukkig afloop ook hier is gouden ei weer van tim krabbo zet de een gesprekje over de werking het effect beginnende lezer voor het probleem wat de van een open eind nuttig hoe gaat het ver tweede verhaallijn met der met de verhaalpersonen na afloop van lemorne nu eigenlijk met de gebeurtenissen binnen het verhaal hoe het toofdverhaar van leerlingen valt heel realistisch is een definitief happy ending de jonge hoofdpersonen goed als een soort waarom vinden we zo n einde dan toch zo rex en saskia te maken axioma mee te prettig een geslaagd verhaal om de wer zal hebben in het voor geven dat alles wat king van het verhaaleinde te bespreken en treffelijke korte verhaal binnen een verhaal de rol van vooruitwijzingen in het kader van giovanni en de heksen ter sprake komt de spanningsopbouw en de werking van van andreas burnier uit samenhang heeft verwachtingspatronen bij de lezer is

het de verschrikkingen van met de rest verhaal de verrassing van Jan Donkers uit het noorden lijken de zijn bundel opgeruimde verhalen een man twee duidelijk verschillen is na een zakenreis iets vroeger dan afge de verhaallijnen uiteinde spoken op weg naar zijn vrouw hij wil haar lijk alleen maar in locatie samen te komen verrassen met zijn vroege thuiskomst maar door de leerling de situaties waarin de welke verrassing hem dan wacht is voor de hoofdpersonen zich bevinden beknopt te lezer eigenlijk amper een probleem alles laten samenvatten zal naar alle waarschijnlijk wijst erop dat de rdeve zakenman zijn lijkheid snel duidelijk warden dat het in nov dec 2002 nummer 2 32e jaargang beide lijnen gaat over het verlangen naar om met de nek aangekeken te worden vrijheid naar het overschrijden van grenzen leeft veel meer mee met dit verhaal en kan om uit de geestdodende dagelijkse sleur te gemakkelijker begrip opbrengen voor het geraken leerlingen valt heel goed als een wrede gedrag van de hoofdpersoon snort axioma mee te geven dat alles wat grofweg zou je kunnen stellen dat iemand binnen een verhaal ter sprake komt samen met een groot inlevingsvermogen een ver hang heeft met de rest overigens hebben haal eerder zal waarderen er intenser van soaps op dit gebied ook al baanbrekend zal kunnen genieten anderzijds is het voor werk geleverd mij ook duidelijk dat omgaan met literatuur positief kan werken op het vergroten van complexe thematiek het inlevingsvermogen in een training op het gebied van emotionele intelligentie zou de thematiek levert veel beginnende lezers het bespreken van literaire verhalen dus een problemen op om de stap te kunnen zetten heel nuttig onderdeel kunnen zijn inlevings van concrete verhaalhandelingen naar vermogen empathie het zijn immers zoiets abstracts als wat wil de auteur dui wezenlijke eigenschappen van iemand met delijk maken met dit verhaal waar gaat het een hoog eq hem of haar nu eigenlijk om is heel wat oefening nodig dat vereist training in het complexere karakters vertalen van verhaalsituaties naar situaties uit de werkelijkheid en vervolgens naar de de identificatiebehoefte van de leerling is eigen werkelijkheid een voorbeeld groot voor veel beginnende lezers is een leeftijdgenoot van hetzelfde geslacht de Jeanne uit het boek Isabelle van Tessa ideale hoofdpersoon de loo is z6 gefrustreerd door haar maar tegelijkertijd is er lelijkheid en de reacties daarop vanuit vaak erg weinig begrip grofweg zou je haar omgeving dat ze zich wil wreken voor raar gedrag van kunnen stellen dat op een echt mooie vrouw zo n leeftijdgenoot het iemand met een als iemand echt lelijk is en daar steeds besef dat zo iemand toch groot inlevings op wordt aangekeken is dat z6 frustre anders is maakt voor vermogen een rend dat hij of zij zich vroeg of laat zal sommigen juist een verhaal eerder zal afreageren op zijn of haar omgeving hoofdpersoon die in leef waarderen er ik we zeg gen wel dat echte schoon tijd en situatie veraf intenser van zal heid van binnen zit maar wie lelijk is staat een prettiger kunnen genieten krijgt niet eens de kans om dat te hoofdpersoon Robinson bewijzen dit verhaal gaat dus over de in het gelijknamige boek Macht die we toekennen aan schoon van Doeschka Meijzing Anton in de aan heid en over de machteloosheid die de slag het zijn leeftijdgenoten van de leerling lelijke r mens ervaart maar ze gedragen zich in de open van veel leerlingen vreemd ook hier kan de klassi uit dit laatste voorbeeld komt ook naar kale bespreking van een kort verhaal met voren dat voor het kunnen waarderen van een rare leeftijdgenoot weer

nuttig zijn het kunnen omgaan met literaire verhalen een geschikt kort verhaal is begeerte het ook inlevingsvermogen vereist is wie zich titelverhaal uit de bundel van manon uphoff voorstelt zich kan voorstellen hoe het is aan de hand daarvan kan algauw duidelijk mt 32e jaargang nummer 2 nov dec 2002 gemaakt worden dat raar gedrag alle conclusie gedrag is dat wijzelf niet vertonen dat alle gedrag voor degene die het vertoont vol als we dus de smaak van de individuele leer strekt logisch is dat we allemaal onze par ling willen beïnvloeden is het klassikaal ticuliere afwijkingen hebben die ons tot behandelen van korte verhalen waarin boven individu maken ook hier is inlevingsvermo beschreven waardering belemmerende fac gen natuurlijk een belangrijke eigenschap toren voorkomen een belangrijk middel voor de leraar geef het verhaal te lezen laat iedere morele kwesties leerling een leesverslag schrijven laat in een klasgesprek die leeservaringen uitwisselen en ledereen loopt wel ooit via kunst tegen zijn toelichten en gebruik waar nodig je deskun morele grenzen aan als bijvoorbeeld een digheid als leraar om bijvoorbeeld de functie boek over schokkende zaken gaat kan dat de werking het effect van de als problema een reden zijn om het dicht te slaan toch is tisch ervaren structuuraspecten of inhoudelij literatuur een betrekkelijk veilige manier om ke zaken duidelijk te maken geconfronteerd te worden met ons onwelge vallige zaken zoals ik in dirksen 1999 al dat daarnaast aan het individuele begelei schreef in een artikel met dingstraject nog heel wat te verbeteren valt de titel morrelen aan de als het gaat om het ontwikkelen van de de leraar moet moraal kan de literatuurle smaak van de leerling is duidelijk wife emaar streven om raar gevoelige onderwer 2001 probeert heel concrete handvatten te voor iedere leer pen op een zodanige ontwikkelen voor een op de individuele leer ling afhankelijk manier presenteren dat ling gerichte aanpak die dus recht duet aan van zijn ontwikkelde jongeren hun normen eens de grote verschillen tussen leerlingen dat lingsniveau het tegen het licht gaan hou betekent dat de leraar ernaar moet streven goede boek te den maar ook dat naast om voor iedere leerling afhankelijk van zijn adviseren met de afkeuring voor het gedrag ontwikkelingsniveau het goede boek te goede verdie van anderen er wel begrip adviseren met de goede verdiepingsop pingsopdracht op kan ontstaan voor de per dracht op het goede moment het goede soon met dat afkeurens moment waardig gedrag incest als het literatuuronderwijs dus start met een pedofilie racisme seksu duidelijke meting van de beginsituatie via de eel en ander geweld het leesautobiografie en via een klassikaal tra zijn allemaal gevoelige onderwerpen maar ject en een individueel traject wordt doelge ook allemaal onderwerpen die nu eenmaal richt gewerkt dan kan het niet anders of spelen in onze maatschappij in die zin een meting van de eindsituatie van de indi speelt het bespreken van een literaire tekst viduele leerling moet een duidelijke ontwik over een dergelijk onderwerp ook eerder op keling zichtbaar maken niet alleen in kennis het vlak van ethiek dan op puur literair ter en vaardigheid in literaire competentie rein maar een literatuurleraar is m i op de maar ook in smaak eerste plaats een leraar een pedagoog en dan pas een literatuurleraar juist dit joop dirksen vak onderdeel geeft je de kans om werkelijk koning markweg 27 elk onderwerp aan bod te laten komen nl 5625 ex eindhoven waarvan je positieve leer effecten verwacht idirksen3 chello n1 nov dec 2002 nummer 2

32e jaargang noot 1 dit artikel verscheen eerder in iets gewijzigde vorm in tsjip letteren ii bibliografie dirksen j argumenteren in het literatuuronderwils over warrant leesautobiografie en smaakontwikkeling levende talen tijdschrift 1 1 maart 2000 p 27 33 dirksen j morrelen aan de moraal tsjip letteren 9 3 oktober 1999 dirksen j over smaak en smaakontwikkeling tsjip 6 3 oktober 1996 p 4 9 holland n the brain of robert frost new york 1988 holland n the dynamics of literary response new york 1975 witte t becht doen aan verschillen tsjip letteren 11 2 2001 v vn 32e jaargang nummer 2 nov dec 2002